

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи здобувачів
третього (освітньо-наукового) ступеня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018**

УДК 167/168(07.034)

Ф56

Укладач В. Ф. Чешко

Затверджено на засіданні кафедри філософії та політології.

Протокол № 1 від 31.08.2017 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Філософія науки [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) ступеня / уклад. В. Ф. Чешко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 38 с.

Подано перелік питань для самостійного опрацювання відповідно до тем робочої програми навчальної дисципліни та методичні рекомендації щодо їх вивчення, що сприятиме набуттю майбутніми фахівцями загальних і професійних компетентностей. Уміщено теми доповідей та есе, глосарій і список літератури.

Рекомендовано для аспірантів усіх спеціальностей першого року навчання усіх форм навчання.

УДК 167/168(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Навчальна дисципліна "Філософія науки" є важливою ланкою у циклі базової підготовки здобувачів освітньо-наукового ступеня "доктор філософії". **Основною метою** викладання навчальної дисципліни "Філософія науки" є формування у здобувачів освітньо-наукового ступеня "доктор філософії" сучасного наукового світогляду, опанування плюральної методології дослідницьких програм і усвідомлення системно-методологічних (культурних, політичних, соціально-економічних, когнітивно-пізнавальних тощо) проблем, що безпосередньо або побічно пов'язані з прогресом науки і технологій та розвитком техногенної цивілізації в цілому.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота аспірантів із спеціальною філософською літературою.

У ході самостійної роботи аспірант має перетворитися на активного учасника навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, нести індивідуальну відповідальність за якість власної професійної підготовки. Самостійна робота студентів містить: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів та понять за темами дисципліни; підготовку до семінарських занять; підготовку до виступу на семінарських заняттях; поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; написання есе за заданою проблематикою; пошук (підбір) та огляд літературних джерел на задану проблематику дисципліни; аналітичний розгляд наукової публікації; контрольну перевірку аспірантами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт; систематизацію вивченого матеріалу з метою підготовки до семестрового екзамену.

Завданням самостійної роботи є сформувати у аспіранта здатності до творчого застосування отриманих знань, що адаптовані до професійної діяльності в сучасному світі. Надалі надуються методичні рекомендації стосовно її забезпечення.

1. Самостійна робота аспірантів

Самостійна робота аспіранта – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання аспіранти виконують самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у аспірантів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Структура методичних рекомендацій містить 8 основних тематичних розділів у 2-х змістових модулях, відповідно до програми навчальної дисципліни "Філософія науки", у яких запропоновано питання для самостійного опрацювання і рекомендації до їх вивчення.

Основні види самостійної роботи, запропоновані аспірантам для засвоєння теоретичних знань із навчальної дисципліни, наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Завдання для самостійної роботи аспірантів та форми її контролю

Назви теми	Зміст самостійної роботи аспірантів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Наука як феномен культури				
Тема 1. Наука як культурно-цивілізаційний феномен	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 1	12	Презентація результатів	Основна: [1; 2; 5]. Додаткова: [17; 18; 52]
Тема 2. Генеза і еволюція науки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 2. Підготовка до експрес-опитування з тем 1–2	12	Експрес-опитування, участь у дискусії (обговорення проблемних питань теми	Основна: [1; 2; 5; 8; 9]. Додаткова: [17; 18; 52; 62; 63; 70]

1	2	3	4	5
Тема 3. Наука як соціальний інститут. Соціологія та культурологія науки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 3	12	Доповідь, участь у дискусії (обговорення проблемних питань теми)	Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 30; 52; 57; 53]
Тема 4. Соціокультурна термінація наукового та технологічного знання (економічні науки)	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 4	12	Експрес-опитування, участь у дискусії (обговорення проблемних питань теми)	Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 30; 52; 57; 68]
Змістовий модуль 2. Логіко-методологічна структура науки				
Тема 5. Логіка й методологія науки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 5. Підготовка до експрес-опитування з тем 3–5	14	Доповідь, участь у дискусії (обговорення проблемних питань теми)	Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 52; 48; 62; 63; 52]
Тема 6. Гносеологія та епістемологія	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 6	14	Експрес-опитування, участь у дискусії (обговорення проблемних питань теми)	Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 52; 57; 62; 63]
Тема 7. Онтологія науки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 7. Підготовка до експрес-опитування з тем 6–7	12	Доповідь, участь у дискусії (обговорення проблемних питань теми). перевірка се	Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 52; 57]

1	2	3	4	5
Тема 8. Еволюційна епістемологія (динаміка та закономірності росту наукового знання)	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 8	12	Презентація результатів	Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 52; 57]
<i>Підготовка до іспиту</i>		10		
Підсумковий контроль (іспит)		2		
Усього за змістовими модулями 1 і 2		112		

2. Рекомендації щодо засобів реалізації завдань самостійної роботи

В ході самостійної роботи аспіранти повинні:

- освоїти теоретичний матеріал по дисципліні (теми, термінологію, положення, понять, тощо);
- закріпити знання отриманого матеріалу практичним шляхом (для самоперевірки; питання для самоконтролю наводяться у табл. 2.1);
- застосувати отримані знання для аналізу ситуації і вироблення певного рішення.

Засобом оцінки якості самостійної роботи є підготовка до доповіді за матеріалами есе та наступної дискусії з певної теми.

Таблиця 2.1

Питання для поглибленого самостійного опрацювання

Тема	Питання для самостійного опрацювання	Література
1	2	3
Тема 1. Наука як культурно-цивілізаційний феномен	1. У чому полягає сутність науки як культурно-цивілізаційного явища? 2. Що є об'єктом і предметом вивчення філософії науки? 3. У чому полягають філософські підвалини науки? Охарактеризуйте філософію як засіб включення наукового пошуку в широкий соціокультурний контекст.	Основна: [1; 2; 5]. Додаткова: [17; 18; 25]

Продовження табл. 2.1

1	2	3
	4. З'ясуйте проблеми філософії науки в історії культури й у сучасній західноєвропейській філософії	
Тема 2. Генеза і еволюція науки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Порівняйте переднауку і науку у власному сенсі слова. 2. Сформулюйте соціокультурні передумови виникнення науки. 3. У чому полягають специфічні особливості наукового пізнання? 4. Проаналізуйте критерії науковості. Що таке "проблема демаркації"? 5. Поміркуйте над еволюцією образу науки в суспільній свідомості. 6. Охарактеризуйте філософські підстави наукового пізнання. Розкрийте співвідношення "магії" і "технології" в традиційних культурах. 7. Проаналізуйте передумови виникнення і розповсюдження механіко-математичного природознавства. 8. Що таке наукові "картини світу"? 	<p>Основна: [1; 2; 5; 8; 9]. Додаткова: [17; 18; 25; 52; 57; 64; 70]</p>
Тема 3. Наука як соціальний інститут. Соціологія та культурологія науки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пригадайте основні напрями "філософії науки" ХХ сторіччя. Зробіть загальний огляд історії науки. 2. Відтворіть культуру античного поліса і становлення перших форм теоретичної науки. 3. Охарактеризуйте роль християнської теології в зміні споглядальної позиції вченого. 4. Які чинники призвели до становлення експериментальної науки в новоевропейській культурі? 5. Зробіть аналіз щодо формування науки як професійної діяльності. 6. Що таке дисциплінарно-організована наука? 7. Які теоретичні засади щодо визначення статусу науки у системі соціальних інститутів сучасного суспільства ви назвете? 8. Що ви знаєте про організацію та еволюцію наукового етосу? 9. Пригадайте та проаналізуйте історичний розвиток засобів трансляції наукових знань (від рукописних видань до сучасного комп'ютера). 10. Які наслідки має комп'ютеризація науки? У чому полягають її соціальні наслідки. 	<p>Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 30; 52; 57; 62]</p>

1	2	3
	11. Проаналізуйте взаємозв'язок науки і економіка, науки і влади. Що ви скажете про проблему державного регулювання науки, і чи існує така проблема взагалі?	
Тема 4. Соціокультурна детермінація наукового та технологічного знання (економічні науки)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які підходи до визначення соціального інституту науки вам відомі? 2. Відтворіть історичний розвиток інституційних форм наукової діяльності. 3. Які чинники формували наукові співтовариства та які їх історичні типи вам відомі? 4. Зробіть тематичний аналіз науки. 5. Укажіть основні механізми сполучної еволюції культури та наукового пізнання 	<p>Основна: [2; 5; 8; 10; 11].</p> <p>Додаткова: [17; 18; 25; 30; 52; 57; 62]</p>
Тема 5. Логіка й методологія науки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які типи наукового знання вам відомі? 2. Охарактеризуйте особливості емпіричної і теоретичної мови науки. 3. Окресліть підвалини наукового знання. Що мають на увазі, коли говорять про методологію науки як філософську проблему? 4. Відтворіть основні історичні етапи становлення методології науки (Ф. Бекон, О. Конт, Г. Спенсер, Д. Мілль, І. Кант, Е. Мах). 5. Які саме сучасні концепції методології науки Вам відомі? 6. У чому полягає проблема цілісності сучасного наукового знання? Що вам відомо про необхідність кореляції природничих і соціально-гуманітарних досліджень за умов глобальних проблем сучасності? 7. Як виглядає структура емпіричного знання? Що таке проблема теоретичної навантаженості факту? 8. Дайте визначення поняття "наукова парадигма". 9. Яке смислове навантаження має поняття "наукова картина світу"? У чому полягають її функції? Охарактеризуйте картину світу як онтологію, як форму систематизації знання, як дослідницьку програму. 	<p>Основна: [2; 5; 8; 10; 11].</p> <p>Додаткова: [17; 18; 52; 57; 62; 64; 66]</p>

1	2	3
	10. Відтворіть логіку розрізнення операціональних та філософських підвалин науки. Проаналізуйте роль філософських ідей і принципів в обґрунтуванні наукового знання	
Тема 6. Гносеологія та епістемологія	<ol style="list-style-type: none"> 1. У чому полягає проблема істини, її критеріїв у епістемології. Наведіть варіанти її вирішення. 2. Конкретизуйте практику наукового дослідження як переходу від емпіричного (наукових фактів) до наукової теорії. 3. У чому полягає специфіка практики наукового дослідження в соціогуманітарних дисциплінах. 4. Охарактеризуйте специфіку соціоекономічного пізнання. 5. Що є предметом філософії техніки і технології? 6. У чому полягають класичний і некласичний варіанти формування теорії? 7. Зробіть аналіз наукової революції як перебування підвалин науки. 8. Відрефлексуйте селективну роль культурних традицій у виборі стратегій наукового розвитку. 9. Що є сутністю проблеми потенційно можливих історій науки? 10. Репрезентуйте дискурс глобальних революцій і типів наукової раціональності: класичної, некласичної, постнекласичної науки 	<p>Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 52; 57; 62; 64]</p>
Тема 7. Онтологія науки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пригадайте дуалістичну інтерпретацію змісту категорії "онтологія науки". 2. Розкрийте зміст категорії "причинність" та "детермінізм" в онтології науки. 3. Охарактеризуйте сучасні процеси диференціації та інтеграції наук, зв'язок дисциплінарних і проблемно-орієнтованих досліджень. 4. Наведіть приклади зближення ідеалів природничого і соціально-гуманітарного пізнання. У чому полягає проблема гуманітарного контролю в науці та високих технологіях? 5. Зробіть концептуалізацію субстанції, енергії та інформації як складових сучасної наукової картини світу, що розвивається. Що вам відомо про системи, що самоорганізуються? 	<p>Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 52; 57; 62]</p>

1	2	3
	<p>6. Які саме наукові онтології й наукові картини світу ви знаєте?</p> <p>7. У чому полягає криза ідеалу ціннісно-нейтрального дослідження, проблема ідеологізованої (політизованої) науки?</p>	
<p>Тема 8. Еволюційна епістемологія (динаміка та закономірності зростання наукового знання)</p>	<p>1. Що вам відомо про періодизацію майбутнього: безпосереднє, осяжне і віддалене майбутнє?</p> <p>2. Які критерії і методи прогнозування вам відомі?</p> <p>3. Зробіть дискурсивний аналіз понять глобалістика і глобалізація.</p> <p>4. Проаналізуйте біологічну, соціокультурну і технологічну складові глобально-еволюційного процесу, концептуалізуйте діалектику їх взаємодії.</p> <p>5. Розгляньте людську природу як об'єкт технології (гуманітарна експертиза, біоетика, біовлада і біополітика). Яке практичне значення має філософська антропологія в епоху біотехнології управління свідомістю? Що таке "право на життя" і "право на смерть" як гуманістична міра науково-технологічного прогресу?</p> <p>6. Які концепції постлюдського майбутнього Ви знаєте? Порівняйте біоетику і трансгуманізм як світоглядні альтернативи.</p> <p>7. Наведіть моделі еволюції зростання наукового знання.</p> <p>8. У чому полягає специфіка соціологічних моделей еволюції науки (теоретична соціологія науки)?</p> <p>9. Охарактеризуйте постакадемічну фазу еволюції науки та механізми соціальної детермінації процесу наукового пізнання</p>	<p>Основна: [2; 5; 8; 10; 11]. Додаткова: [17; 18; 25; 52; 57; 62]</p>

Есе, есей (від фр. *essai* – спроба, начерк) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми; це жанр, який лежить на перетині художньої та публіцистичної (часом науково-популярно-заторської) творчості. Хоча художні тексти в стилі есе відомі з часів

античності, появу цього жанру пов'язують з ім'ям Мішеля Монтеня, який з 1572 року й до кінця життя працював над своїм найбільшим літературним твором, що мав назву "Essais" ("Проби").

Визначальними рисами есе, як правило, є незначний обсяг, конкретна тема, дана в підкреслено вільному, суб'єктивному її тлумаченні, вільна композиція, парадоксальна манера мислення. Як правило, есе виражає нове, суб'єктивне слово про щось.

Стиль есе відрізняється образністю, афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, свідомою настановою на розмовну інтонацію і лексику. Він здавна формувався у творах, в яких на перший план виступає особистість автора. Пограничними жанрами для есе є поезія в прозі та науковий нарис або філософський трактат.

Будь-яка наукова або аналітична проблема є питання або ряд питань, на які ми не знаємо відповіді, але хочемо їх отримати. Науковий пошук та аналіз є шлях до потрібного нам знання, тобто до відповіді. Результатом аналітичної роботи є текст, що містить висновок дослідника та проблеми і аргументи, що його обґрунтовують. Якщо реферат – це, за своєю суттю, *чужий* текст, лише оброблений (переказаний) аспірантом, то есе є текстом авторським, тобто самостійно складеним. Есе є результатом самостійного аналізу проблеми, що задана темою есе. Іншими словами, тема есе є питанням, на яке аспірант у своєму власному тексті повинен дати аргументовану відповідь.

Основні загальні вимоги до тексту есе

Вимога перша і головна. Оскільки автором тексту есе є аспірант, то чужі тексти можуть використовуватися *тільки* у вигляді цитат, а правила цитування повинні строго дотримуватися. Цитати повинні мати підрядкові примітки, що містять посилання на джерело, і виділятися лапками. Якщо переказується великий фрагмент чужого тексту своїми словами, то необхідно назвати автора і дати посилання. Просто вказувати використані джерела у списку літератури *недостатньо*. Якщо аспірант ніяк не окреслив фрагмент чужого тексту, який вставив у своє есе, тобто не вказав на авторство іншої людини, це означає, що він видає чужий текст за свій власний. Це називається плагіатом і є неприпустимим. Будь-який плагіат буде означатиме зниження оцінки аж до 1 бала.

Вимога друга. Обсяг цитат, що використано в тексті, включаючи переказ, не повинен перевищувати 25 % загального обсягу есе. Перевищення цієї цифри є зловживання цитуванням і також слугує підставою для зниження оцінки.

Вимога третя. *Ясність*. Той, хто читає роботу аспіранта повинен розуміти, що він мав на увазі. Аспіранти повинні утримуватися від використання термінів, значення яких вони не знають. Будь-який термін, що використовується у тексті, аспіранти повинні вміти пояснити.

Вимога четверта. *Послідовність*. Текст не повинен містити логічно несумісних тверджень.

Вимога п'ята. *Чіткість внутрішньої структури*. Текст повинен мати чітку внутрішню організацію, тобто не бути потоком свідомості. Принаймні, потрібно виокремити три частини:

1) вступ, в якому автор в одному-двох реченнях викладає сутність своїх тверджень, тобто стисло відповідає на питання теми або висловлює власну гіпотезу;

2) розгорнута аргументація, за допомогою якої він підкріплює висловлену тезу/гіпотезу;

3) висновок, в якому він ще раз повторює свої здобутки, вказуючи на їх зв'язок з аргументами, що надано.

Обов'язковою частиною есе є список використаної літератури, залучення якої потрібно і всіляко вітається.

Під час написання есе аспіранти повинні мислити самостійно, мати свою точку зору і вміти аргументовано відстоювати її.

Для успішної підготовки есе аспіранту необхідно вибрати тему есе за погодженням з викладачем навчальної дисципліни. Тема есе повинна відповідати спеціальності передбачуваної дисертації

Не пізніше, ніж за місяць до передбачуваної дати іспиту, аспірант зобов'язаний здати на кафедру філософії і політології есе, оформлене відповідно до зазначених нижче вимог.

Есе оцінюють за двома комплексними параметрами:

1. Теоретичної наукової цінності, актуальності теми і обґрунтованості результатів.

2. Рівня загальнометодичної підготовки, відображеної в композиційній структурі есе.

Технічні вимоги

Обсяг есе – від 5 до 10 (не більш ніж) сторінок машинописного тексту (12 кегль, полуторний інтервал). За перевищення обсягу оцінка знижується.

Основними елементами композиційної структури есе є такі:

титульний аркуш;

зміст;

вступ;

глави основної частини;

висновок;

бібліографічний список.

Титульний аркуш є першою сторінкою наукової роботи заповнюється за строго визначеними правилами. У верхньому полі вказується повне найменування навчального закладу (Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця). В середньому поле поміщається заголовок есе (без слова "тема" і лапок). Назва має бути по можливості коротким і відповідати змісту. Формулювання "Аналіз деяких питань ...", "До питання про ...", "До вивчення ...", "Матеріали до ..." виключаються. (Особливо це слід мати на увазі при самостійному виборі теми не з списку рекомендованих в програмі).

Після заголовку роботи поміщаються прізвище та ініціали автора есе (в називному відмінку), прізвище та ініціали викладача, який здійснює керівництво написанням і контроль результатів есе, вчене звання та науковий ступень. В нижньому полі вказуються місце виконання есе і рік його написання (без слова "рік").

Після титульного аркуша поміщається Зміст, в якому наводяться заголовки роботи і вказуються сторінки, з яких вони починаються. Заголовки змісту повинні точно повторювати заголовки в тексті. Скорочення зміни формулювань, послідовності і співвідпорядкованості в порівнянні з текстом неприпустимі. Заголовки однакових ступенів рубрикації (якщо вони доцільні) необхідно розташовувати один під одним. Заголовки кожної наступної ступені зміщують на три-п'ять знаків вправо по відношенню до попереднього ступеня. Всі заголовки починають з великої літери без крапки на кінці. Останнє слово кожного заголовка з'єднують відточити з відповідним йому номером сторінки в правому стовпчику змісту.

У Вступі обґрунтовується актуальність теми, мета і перелік поставлених завдань, вказуються об'єкт, предмет і метод (або методи) дослідження.

Актуальність теми аргументується зазначенням на утримання проблемної ситуації, тобто межі між знанням і незнанням про предмет дослідження, що відбивається як розходження між теорією та дійсністю. З цією метою наводиться короткий огляд спеціальної літератури, який структурований в певній логічного зв'язку і послідовності. Мета і конкретні завдання, опис яких відповідає змісту глав есе.

Об'єкт – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення. Предмет – все, що відноситься (знаходиться в межах) досліджуваного об'єкта, визначає тему роботи, яка позначається на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження є необхідною умовою досягнення мети, що визначена.

У розділах основної частини наукової роботи детально розглядаються методика і техніка дослідження і узагальнюються результати. Вони повинні відповідати і повністю розкривати тему есе.

Усі наведені в роботі дані слід супроводжувати посиланням на джерело у вигляді номера бібліографічного опису в списку джерел. Номер вказується в прямокутних дужках "[]". Запозичені факти або цитовані роботи інших авторів повинні бути вказані в посиланні.

Як правило, основна частина есе складається з 2 – 3 розділів (параграфів).

У Висновках наводиться логічно послідовний виклад отриманих висновків відповідно до загальної мети і конкретних завдань, сформульованих у вступі. Вкрай бажано, щоб висновки мали ознаки наукової новизни, тобто відображали внесок автора в розробку проблемної ситуації за темою есе.

Остання частина роботи являє собою список використаної літератури (мовою оригіналу), який необхідно оформляти відповідно до стандартів бібліографічного опису та вимог до оформлення дисертаційної роботи. Кожне включене в список джерело повинно бути відображене в тексті есе.

Бібліографічні описи джерел наводяться або в порядку згадування в тексті, або в алфавітному порядку (спочатку наводяться публікації в кирилиці, потім латиницею).

Як приклади бібліографічного опису різних видів публікацій можна використовувати такий список в кінці цих "Методичних рекомендацій".

Зразок оформлення тексту есе:

**Есе з дисципліни "Філософія науки"
на тему "Скромна чарівність буржуазії"**

"Скромна чарівність буржуазії" (від фр. *Le charme discret de la bourgeoisie*) – сюрреалістична кінокомедія іспанського режисера Луїса Бунюеля 1972 року, знята за сценарієм, написаним Жаном-Клодом Карр'єром у співавторстві з режисером. Фільм нагороджений премією "Оскар" у категорії найкращий фільм чужоземною мовою.

Фільм зображає компанію людей із вищого світу, які кілька разів намагаються зібратися за вечерею чи обідом, але щоразу їм щось перешкоджає. Згодом реальність та сни персонажів настільки переплутуються, що глядач перестає розуміти, чий сон він спостерігає. Фільм високо розцінюється критиками.

Орієнтовні теми есе

1. Філософія як доля.
2. Проблема періодизації історії науки.
3. Становлення науки як соціального інституту.
4. Наука і суспільство.
5. Класифікація наук: історія проблеми.
6. Знання та його історичні форми.
7. Міф і знання.
8. Позитивістська традиція в філософії науки.
9. Ідея створення "нової науки" (Ф. Бекон, Р. Декарт).
10. Концепція науки і розвитку наукового знання К. Поппера.
11. Наукова революція і концепція зміни парадигм Т. Куна.
12. Методологія науково-дослідних програм і метод раціональної реконструкції історії науки в концепції І. Лакатоса.
13. Теоретико-методологічний плюралізм П. Фейєрабенда.
14. Раціональне та ірраціональне в науковому пізнанні: історія проблеми та сучасні дискусії.
15. Культурно-історичні типи раціональності і класичний ідеал наукової раціональності.
16. Історія уявлень про природу наукової істини.

17. Пояснення, розуміння, інтерпретація як методи пізнання і аргументації (історія і сучасність).
18. Наука і техніка: історичні етапи їх взаємозв'язку.
19. Історія дискусії про визначення категорії "матерія".
20. Невизначеність світу і світ невизначеності в історії науки.
21. Поняття "порядок і хаос": історія і сучасні наукові трактування.
22. Гуманітарна філософія техніки (Л. Мемфорд, М. Хайдеггер, Х. Ортега-і-Гассет, Ж. Еллюль, К. Ясперс та ін.).
23. Техніка і технологія як соціально-історичні явища.
24. Епістемологія, історія і соціологія знання: традиційне і сучасне розуміння співвідношення.
25. Історичні варіанти осмислення мови в філософії ХХ століття.
26. Історико-філософські аспекти математичного моделювання.
27. Становлення математики як науки: історико-філософський аналіз проблеми.
28. Принципи додатковості Н. Бора і невизначеності В. Гейзенберга: проблеми об'єктивності фізичного знання.
29. Проблеми управління та організації праці в історико-філософській ретроспективі.
30. Власність як предмет філософської концептуалізації.
31. Гроші та їх сакральний сенс.
32. Істина як симулякр.
33. Археологія знання М. Фуко.
34. Економіка як солідарність.
35. Праця як філософська категорія.
36. Гроші як сакральний символ політики.
37. Політика як солідарність.
38. Політика як спектакль.
39. Політика як дискурс.
40. Політика як класова боротьба.
41. Багатство як чеснота.
42. Бідність як порок.
43. Рівність як міф.
44. Рівність як трансценденція демократії.
45. Соціальна стратифікація як початок політики.
46. Лібералізм як скука.

47. Чи все на краще у цьому найкращому із світів? (оммаж В. Ляйб-ницю).
48. Мова як форма влади.
49. Метафора "зіткнення цивілізацій" у сучасній світовій політиці.
50. Ідеологія як філософська вульгаризація.

3. Контрольні запитання для самодіагностики

3.1. Тестові завдання

Оберіть вірний варіант відповіді з тих, що наведені:

1. Як філософський напрямок філософія науки початку активно формуватися:
- а) в епоху пізньої античності;
 - б) з XVIII століття;
 - в) з другої половини XIX століття;
 - г) з 30-х років XX століття.
2. Першим етапом розвитку філософії науки вважається:
- а) герменевтика;
 - б) позитивізм;
 - в) феноменологія;
 - г) еволюційна епістемологія.
3. Родоначальником позитивізму прийнято вважати:
- а) Г. Спенсера;
 - б) Дж. С. Мілля;
 - в) К. Поппера;
 - г) О. Конта.
4. Представниками першого позитивізму є:
- а) Б. Рассел, Л. Вітгенштейн, А. Н. Уайтхед;
 - б) І. Лакатос, П. Фейєрабенд, Р. Мертон;
 - в) К. Є. Дюрінг, Дж. Берклі, Д. Юм;
 - г) О. Конт, Дж. С. Мілль, Г. Спенсер.
5. Згідно з однією з основних ідей О. Конта, вищим етапом розвитку є:
- а) людського пізнання;
 - б) наука і науковість;
 - в) інтуїція і уява;

г) ірраціональна форма знання;

д) трансцендентне свідомість.

6. Основоположником Лінгвістичного повороту в історії філософії є:

а) Б. Рассел;

б) Л. Вітгенштейн;

в) Р. Карнап;

г) О. Конт.

7. Емпіричний критерій науковості теоретичного знання, запропонований К. Поппером, носить назву принципу:

а) верифікації;

б) додатковості;

в) проліферації;

г) фальсифікації.

8. На переконання К. Поппера, критерієм науковості теорії є:

а) краса;

б) несуперечливість;

в) незаперечність;

г) корисність.

9. Англійський філософ І. Лакатос представляв розвиток науки як:

а) як еволюцію концептуальних систем;

б) конкуренцію дослідних програм;

в) кумулятивний процес додавання нових істин;

г) придбаним раніше знань;

д) продовження загальної теорії органічної еволюції.

10. Американський філософ Т. Кун розглядав наукові традиції як:

а) здійснення догматизму, що перешкоджає розвитку науки;

б) знання, що втратили актуальність в теоретичному і практичному відношенні;

в) як основу розвитку науки в давні цивілізації;

г) методологічні норми при вирішенні стандартних завдань.

11. Для позначення наукових традицій Т. Кун використовував термін:

а) "припущення теорії";

б) "дослідницька програма";

в) "вихідні підстави";

г) "наукова парадигма".

12. Вся історія науки, на думку Т. Куна, може бути представлена як:

- а) лінійний кумулятивний процес накопичення знання;
- б) безперервна боротьба змінюють один одного теорій і методів;
- в) повторюється повалення наукових теорій і їх заміна більш задовільними;
- г) зміна наукових парадигм, що відбувається в результаті наукових революцій.

13. Відповідно до сформульованого П. Фейерабендом принципом проліферації:

- а) висунуті гіпотези повинні бути принципово перевіряються;
- б) необхідно, щоб нова теорія відповідала вже наявними в науці законам, принципам, теоріям;
- в) вчені повинні створювати теорії, альтернативні загальновизнаним;
- г) при обґрунтуванні гіпотез можна використовувати контекстуальні способи аргументації.

14. Важлива особливість історичного розвитку науки відзначена П. Фейерабендом, полягає:

- а) в історичному зміні наукової раціональності, ідеалів і норм наукового дослідження;
- б) в зближенні наукових і позанаукових форм знання;
- в) в тому, що кожна наступна ступінь розвитку наукового знання виникає і розвивається на основі попередньої;
- г) в збільшенні складності і абстрактності наукового знання, і відповідно, розширення процесу математизації.

15. Сутність позитивістської концепції співвідношення філософії і науки була чітко виражена словами О. Конта:

- а) "поза філософії наука – ніщо";
- б) "наука – сама собі філософія";
- в) "наука без філософії – шлях до омани";
- г) "наука дає результати, філософія – безцінні результати".

16. З початку XVII століття фізична картина світу будувалася на базі:

- а) біології;
- б) квантової механіки;
- в) класичної механіки;
- г) класичної термодинаміки.

17. Інваріантні ідеали і норми науки характеризують:

- а) вплив на науку економічних чинників;
- б) ірраціональні способи пізнання;
- в) особистісне і неявне знання;
- г) специфіку наукової раціональності взагалі.

18. Нормативну систему науки прийнято називати:

- а) аксіологічними полем;
- б) етосом науки;
- в) когнітивними цінностями;
- г) конвенційної мораллю.

19. Акронім PLACE характеризує науковий етос:

- а) класичної науки;
- б) некласичної науки;
- в) постакадемічної науки;
- г) гуманітарних наук.

20. Акронім CUDOS характеризує науковий етос:

- а) класичною науки;
- б) некласичної науки;
- в) постнекласичної науки;
- г) соціально-економічних наук.

21. До складу наукового етосу Мертона входять наступні імперативи (перерахувати).

22. До складу наукового етосу Зімана входять наступні імперативи (перерахувати).

23. Етос науки Мертона притаманний:

- а) класичній наукової раціональності;
- б) некласичної наукової раціональності;
- в) постнекласичної наукової раціональності;
- г) псевдонаука.

24. Відмінними рисами "способу-2" генерації нового знання в моделі еволюції науки Х. Новотни є (перерахувати).

25. Відмінними рисами "способу-2" генерації нового знання в моделі генерації нового знання в моделі еволюції науки Х. Новотни є (перерахувати).

26. Генерація нового знання відповідно до "модусом-1 (способом-1)" в концепції еволюції науки Хельги Новотни є атрибутом:

- а) класичної науки;
- б) некласичної науки;

- в) постакадемічної науки;
- г) точного природознавства.

27. Генерація нового знання відповідно до "модусу-2 (способу-2)" в концепції еволюції науки Хельги Новотни є атрибутом:

- а) класичної науки;
- б) некласичної науки;
- в) постакадемічної науки;
- г) гуманітарного наукового знання.

Відповідно до моделі "потрійна спіраль" зростання наукового знання відбувається в результаті коеволюційної взаємодії:

1. Науки і освіти; держави і права; економіки і бізнесу.
2. Наукової парадигми, дисциплінарної матриці; концептуальної популяції.
3. Культури, технології, релігії.
4. Цивілізації; політики, моралі.

Концепцію етосу науки розробив:

1. Вернер Зомбарт.
2. Роберт Мертон.
3. Джон Зіман.
4. Стівен Тулмін.

Принцип універсалізму, включений Р. Мертоном в нормативну систему науки, означає:

1. Обов'язок переслідувати в науковій діяльності тільки істину як єдину цінність.
2. Те, що нова теорія повинна пояснювати більш широкий клас явищ, ніж той, для пояснення якого вона спочатку була запропонована.
3. Вимога бути самокритичним і критично ставитися до досягненням своїх колег.
4. Вимога керуватися виключно критеріями обґрунтованості наукового знання.

Особливість історичного розвитку науки, зазначена Томасом, Куном, полягає:

1. В історичній зміні наукової раціональності, ідеалів і норм наукового дослідження.
2. В зближенні наукових і позанаукових форм знання.

3. В тому, що кожна наступна ступінь розвитку наукового знання виникає і розвивається на основі попередньої.

4. В чергуванні періодів "нормальної науки" і наукових революцій С. Тулмін визначав розвиток науки як:

- а) еволюцію концептуальних систем;
- б) конкуренцію дослідних програм;
- в) кумулятивний процес додавання нових істин до вже здобутих раніше знань;
- г) на основі зовнішніх факторів розвитку суспільства;
- д) продовження загальної теорії органічної еволюції.

Підхід до аналізу механізмів розвитку наукового знання, прихильники якого вважають, що розвиток знання відбувається шляхом поступового додавання нових фактів і положень до вже накопиченої їх суми, дістав назву:

- 1. Інтерналізму.
- 2. Кумулятивізму.
- 3. Еволюціонізму.
- 4. Традиціоналізму.

Карл Поппер визначав розвиток науки як:

- 1. Продовження загальної теорії органічної еволюції.
- 2. Конкуренцію дослідних програм.
- 3. Кумулятивний процес додавання нових істин до вже здобутих раніше знань.
- 4. Процес усунення помилок, подібний дарвинівському природному відбору.

До методів емпіричного дослідження належать:

- 1. Аксиоматизація, формалізація, гіпотетико-дедуктивний метод.
- 2. Аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування.
- 3. Спостереження, експеримент, порівняння, опис, вимірювання.
- 4. Індукція, дедукція, аналогія.

Відображення змістовного знання в знаково-символічному вигляді називається:

- 1. Абстрагування.
- 2. Формалізацією.

3. Идеалізацією.
4. Узагальненням.

Методами теоретичного пізнання є:

1. Ймовірно-статистичні методи.
2. Идеальне моделювання і уявний експеримент.
3. Індукція, дедукція, аналогія.
4. Формалізація, аксіоматизація, гіпотетико-дедуктивний метод, метод сходження від абстрактного до конкретного.

Метод теоретичного дослідження і викладу, що складається в русі наукової думки до все більш повного, всебічного і цілісного розгортання її предмета називається:

1. Гіпотетико-дедуктивним методом.
2. Індукцією.
3. Інтроекцією.
4. Методом сходження від абстрактного до конкретного.

Логічні методи і прийоми дослідження є:

1. Аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, дедукція, індукція та ін.
2. Інтерполяція, ітеративні методи, чисельне інтегрування, розкладання матриць.
3. Ітераційний метод, інтерполяція, метод багатовимірної оптимізації, метод сполучених напрямків.
4. Метод кінцевих елементів, метод кінцевих різниць, метод дискретного елемента, метод граничного елемента.

Уявне відвернення в процесі пізнання від ряду несуттєвих ознак об'єкта і виділення істотних, закономірних ознак називають:

1. Абстрагуванням.
2. Апроксимацією.
3. Генералізацією.
4. Идеалізацією.

Твердження, відповідно до яких "можлива емпірична перевірка не однієї окремої гіпотези, а тільки групи гіпотез; якщо експеримент суперечить

теорії, то це буде означати, що принаймні одна з її складових має бути зміненою, хоч і невідомо яку сортамент дістане назву:

1. Принцип фальсифікаціонізму.
2. Теза Дюгема – Квайна.
3. Теза Куна – Фейрабенда.
4. Екстраполяція.

Твердження, відповідно до якого "Немає фактів, на основі яких можна було б здійснити раціональній вибір однієї з конкурентних теорій", має назву:

1. Принцип фальсифікаціонізму.
2. Теза Дюгема – Квайна.
3. Теза Куна – Фейрабенда.
4. Екстраполяція.

3.2. Ситуативні завдання

1. З'ясуйте різницю в термінах "псевдонаука" та "антинаука".
2. Куди (до науки, псевдонауки, антинауки) слід віднести астрологію, хіромантію, метафізику, історичний матеріалізм, політекономію, фізику? (Відповідь обґрунтуйте).
3. Чи завжди наука відповідає всім критеріям науковості? Чому?
4. Як ви гадаєте, чи можна сучасні природничі та гуманітарні науки вважати різновидом міфу? Чому?
5. Чи є що-небудь спільне і, якщо є, то що саме, між наукою і міфом?
6. Проаналізуйте особливості міфічного. Спробуйте виявити їх у сучасних природничих і гуманітарних науках чи інших сучасних формах людської діяльності.
7. Наведіть аргументи за і/чи проти рівноправності науки, міфології, інших форм людської діяльності.
8. Наведіть приклади елементів міфічного світогляду в житті сучасних людей.
9. Проаналізуйте закон трьох стадій О. Конта, наведіть аргументи за чи/і проти нього.
10. Що слід вважати таким, що пізнається, і таким, що не пізнається? Наведіть приклади.

11. Що таке гуманітарні і що таке природничі науки? У чому полягає різниця між ними?
12. Назвіть складові елементи наукового знання, проаналізуйте їх місце та роль у науковому пізнанні.
13. Що таке наукова теорія? Які наукові теорії ви знаєте?
14. Яким чином визначаються наукові поняття? Які способи визначення понять використовуються в економічних науках?
15. Проаналізуйте місце і роль гіпотези в науці (в економічних науках).
16. Що таке факт? Чи можливі "голі" факти? Чому?
17. Що таке експеримент? Які різновиди експерименту вживаються в економічних науках?
18. У чому полягають проблеми індукції? Які шляхи можливого їх розв'язання?
19. Що таке гіпотетико-дедуктивний метод? У чому полягають його сильні й слабкі сторони порівняно з іншими методами?
20. Що таке абдукція? Наведіть приклади абдукції в економічних науках.
21. Що таке моделювання? Наведіть приклади використання моделей у економічних науках.
22. Що таке верифікація та фальсифікація? Чи має (якщо має, то які) переваги один із цих методів порівняно з іншим? Чому?
23. Що таке герменевтика? У яких науках використовуються її методи?
24. У яких науках герменевтика набуває онтологічного статусу?
25. Що таке структуралізм? Чи прийнятні методи структуралізму в економічних науках? Чому?
26. Які методи використовуються у сучасних економічних науках?
27. У чому різниця між онтологією та метафізикою?
28. Проаналізуйте онтологічні аспекти феноменології. Чи співпадають вони з онтологічними аспектами природничих, гуманітарних, формальних наук?
29. Що таке причинність і детермінізм? Яким чином вони пов'язані? Чи можливе одно без іншого? Чому і яким чином?
30. Наведіть аргументи на користь об'єктивного чи/і суб'єктивного характеру причинності та детермінізму.

31. Що таке інформація? У чому її природа? Як інформація впливає на природні й суспільні процеси?
32. Що таке синергетика? Що є культурою (економікою, політикою, наукою) з погляду синергетики?
33. У чому полягає причина застосування статистичних методів у науці?
34. Проаналізуйте онтологічні аспекти економічних наук. Чи перетинаються вони з онтологічними аспектами інших наук?
35. Що таке істина? Які концепції істини існують?
36. Які концепції істини є найбільш прийнятними в економічних науках? Чому? Обґрунтуйте.
37. Що таке класична концепція істини? Які проблеми вона викликає?
38. Що таке семантична, прагматична, когерентна, феноменологічна концепції істини? Які проблеми виникають під час їх застосування?
39. Що таке теза Дюгема – Квайна? Чи придатна вона для економічних наук?
40. Що таке теза Куна – Фейєрабенда? Коли і як вона спрацьовує?
41. Що таке редукціонізм та емерджентність? Наведіть приклади.
42. Що таке парадигма й нормальна наука?
43. Коли і як відбуваються наукові революції?
44. Назвіть сильні і слабкі сторони кунівської концепції наукових революцій?
45. Чим обумовлена еволюція науки в концепції Тулміна? Назвіть внутрішні й зовнішні фактори такої еволюції. Чи можна науку вважати міфом ХХ століття? Чому? Обґрунтуйте.
46. Проаналізуйте місце і роль науки у вільному суспільстві? Наведіть аргументи за і проти фейєрабендівської концепції.
47. Проаналізуйте розвиток соціології знання з моменту зародження і до сьогодення. Чи можна виявити (якщо можна, то які) тенденції у цьому розвиткові?
48. Порівняйте епістемологічні позиції Р. Мертон і К. Мангейма. Що в них спільного? Що відмінного?
49. Наведіть аргументи: за і проти приховування наукової інформації.
50. У чому полягають культурницькі аспекти наукової діяльності?
51. Що таке тематичний аналіз науки? Яким чином він перетинається з культурологією та соціологією науки?

52. Що таке ситуація постмодерну? Чим вона характеризується?

53. Що таке постструктуралізм, деконструктивізм, постпозитивізм, археологія знання?

54. Які три стратегії виділяє М. Фуко в процесі розвитку європейської думки?

55. Проаналізуйте місце й роль суто раціоналістичних та інтуїтивістських моментів наукового пошуку. Наведіть приклади.

4. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:

консультації: індивідуальні (запитання – відповідь); групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);

б) за засвоєнням практичного матеріалу: консультації індивідуальні та групові;

в) для комплексного оцінювання засвоєння програмного матеріалу: індивідуальне здавання виконаних робіт.

5. Критерії оцінки результатів самостійної роботи (есе)

Результати самостійної роботи оцінюються за матеріалами есе, що подано до розгляду та його публічного захисту на семінарському занятті, на якому аспірант робить доповідь за матеріалами есе (10 – 15 хв) з наступною дискусією.

Есе є твором-роздумом невеликого обсягу з вільною композицією, що виражає індивідуальні враження, міркування по конкретному питанню. Есе припускає вираження автором своєї точки зору, суб'єктивної оцінки предмета міркування, дає можливість творчого, оригінального осмислення матеріалу. Мета есе полягає у розвитку навичок самостійного творчого мислення та письмового викладу власних думок.

Написання таких робіт дозволяє авторові навчитися чітко та грамотно формулювати думки, впорядковувати інформацію, використовувати основні категорії аналізу, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, аргументувати висновки.

Есе повинно містити виклад сутності поставленої проблеми, самостійний аналіз з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в межах дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію.

Критерії оцінювання есе наведено в табл. 5.1. Максимальна оцінка за есе згідно технологічної карти за дисципліною "Філософія та історія науки" дорівнює 12 балам.

Таблиця 5.1

Критерії оцінювання есе наведено

Бали	Критерії оцінювання
1	2
12	Робота виявляє самостійність, творчість та оригінальність мислення, глибоке розуміння проблеми, що розглядається. Висунуті тези аргументовані. Застосовані порівняння й узагальнення для аналізу взаємозв'язку понять і явищ. Наведено альтернативні погляди на проблему, надана власна оцінка та висновки. Робота відповідає основним вимогам щодо стилю, оформлення, використання цитат
11	Робота виявляє глибоке знання теоретичного матеріалу, розуміння проблеми, що розглядається. Висунуті тези достатньо аргументовані. Надана власна оцінка та обґрунтовані висновки. Робота відповідає основним вимогам щодо стилю, оформлення, використання цитат
10	Робота виявляє добре знання теоретичного матеріалу, розуміння проблеми, що розглядається. Висунуті тези достатньо аргументовані. Надана власна оцінка та обґрунтовані висновки. Робота відповідає основним вимогам щодо стилю, оформлення, використання цитат, але містить прикрі неточності
9	Робота в цілому оригінальна, але бракує аргументованих висновків, допущені певні помилки під час визначення категорій, смислових зв'язків, тощо
8	Робота виявляє обізнаність аспіранта з проблематикою питання, але бракує аргументованих висновків, допущені певні помилки під час визначення категорій, смислових зв'язків тощо

1	2
7	Робота фіксує прийнятну обізнаність аспіранта з проблематикою дослідження, але бракує аргументованих висновків; виявлені певні труднощі під час оперування теоретичним матеріалом
6	Робота виявляє недостатнє розуміння проблеми, демонструє недостатню самостійність. Логічна структура, стиль, оформлення викликають зауваження
5	Робота містить часткове висвітлення теми дослідження. Висновки недостатньо аргументовані. Роботі бракує проблемності та оригінальності; виявлені певні труднощі під час оперування теоретичним матеріалом
4	Присутнє часткове висвітлення теми. Висновки не аргументовані. Робота балансує на межі академічної чесноти
3	Виявлено нерозуміння проблеми, тема есе не розкрита. Робота несамостійна. Логічна структура, стиль, оформлення викликають серйозні зауваження
1–2	Есе оформлене з грубими порушеннями вимог, не містить ніяких гіпотез, тез, є прямим запозиченням (плагіатом)

Доповідь за результатами есе робиться на семінарі, якість доповіді оцінюється за критеріями, що наводяться в табл. 5.2 й співпадають з критеріями щодо виступу на семінарі. Оцінка за доповідь розглядається як доповідь на семінарському занятті згідно технологічної карти.

Таблиця 5.2

Критерії оцінювання доповідей

Бали	Критерії оцінювання
1	2
4 (відмінно)	Доповідь виявляє бездоганне володіння понятійно-категоріальним апаратом дисципліни; демонструє глибину та оригінальність мислення; відтворює змістовні та формально-логічні зв'язки речей, об'єктів та предметів; презентує риторичну натхненність; містить засвоєний теоретичний матеріал у повному обсязі
3 (добре)	Доповідь виявляє добре володіння понятійно-категоріальним апаратом дисципліни; демонструє правильність мислення; відтворює змістовні та формально-логічні зв'язки речей, об'єктів та предметів; презентує обізнаність із риторичними прийомами; містить недоліки стосовно обґрунтованості

1	2
2 (задовільно)	Доповідь виявляє обізнаність із понятійно-категоріальним апаратом дисципліни; демонструє навички формально-логічного мислення; фіксує змістовні та формальні зв'язки речей, об'єктів та предметів; містить лише загальноприйняті кліше та штампи
1 (достатньо)	Доповідь задовольняє мінімальним вимогам щодо опанування теоретичного матеріалу; не має ознак самостійної промови

Відповідно до реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі передбачається використання активних та інтерактивних форм проведення занять (розбір конкретних ситуацій та ін.) у комбінації з позааудиторною роботою (участь у конференціях та круглих столах) з метою формування і розвитку особистісних якостей у здобувачів освітньо-наукового ступеня доктор філософії.

6. Рекомендована література

6.1. Основна

1. Білецький І. П. Філософія науки : навчальний посібник / І. П. Білецький, О. М. Кузь, В. Ф. Чешко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2005 – 128 с.

2. Введение в философию : учеб. пособ. для вузов / Авт. колл. : Фролов И. Т. и др. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Москва : Республика, 2003. – 623 с.

3. Горський В. С. Історія української філософії : навчальний посібник / В. С. Горський. – Київ : Наукова думка, 2001. – 376 с.

4. Губерський Л. В. Філософія : навч. посіб. Л. В. Губерський / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко ; за ред. І. Ф. Надольного. – 3-тє вид., стер. – Київ : Вікар, 2003. – 457 с.

5. Новая философская энциклопедия. В 4-х тт. / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В. С. Степин. – Т. 1. – Москва : Мысль, 2000. – 722 с. ; Т. 2. – Москва : Мысль, 2001. – 636 с. ; Т. 3. – Москва : Мысль, 2001. – 694 с. ; Т. 4. – Москва : Мысль, 2001. – 606 с.

6. Панин А. В. Философия : учебник / А. В. Панин, П. В. Алексеев. – 3-е изд., перераб. – Москва : ТК Велби, Проспект, 2005. – 608 с.

7. Рассел Б. Історія західної філософії / Б. Рассел ; пер. з англ. – Київ : Основи, 1995. – 760 с.

8. Рассел Б. Мудрость Запада : Историческое исследование западной философии в связи с общественными и политическими обстоятельствами / Б. Рассел ; пер. с англ. – Москва : Республика, 1998. – 479 с.

9. Современная западная философия : [словарь] / сост. и отв. ред. В. С. Малахов, В. П. Филатов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Москва : ТОН-Остожье, 2000. – 544 с.

10. Социальная философия : Словарь / сост. и ред. В. Е. Кемеров, Т. Х. Керимов. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая Книга, 2006. – 624 с.

11. Філософія : навчальний посібник / за ред. І. Ф. Надольного. – Київ : Вікар, 1997. – 584 с.

12. Філософія : підручник / І. В. Бичко, І. В. Бойченко, В. Г. Табачковський та ін. – Київ : Либідь, 2001. – 408 с.

13. Чешко В. Ф. Філософія. Релігієзнавство. Логіка (теоретичний курс) : навч. посіб. для аспірантів вищих навчальних закладів / під ред. Чешко В. Ф. – Харків : ВД "ИНЖЕК", 2008. – 560 с.

6.2. Додаткова

14. Агамбен Дж. Ното sacer. Суверенная власть и голая жизнь / Дж. Агамбен ; [пер. с ит. : И. Левина, О. Дубицкая, П. Соколов, М. Велижев, С. Козлов]. – Москва : Европа, 2011. – 256 с.

15. Адорно Т. Негативная диалектика / пер. с нем. Е. Л. Петренко. – Москва : Академический Проект, 2011. – 538 с.

16. Аналитическая философия : Становление и развитие (антология) / Общ. ред., сост. и вступ. ст. А. Ф. Грязнова ; [пер. с англ., нем.]. – Москва : Прогресс – Традиция, 1998. – 528 с.

17. Андерсон П. Истоки постмодерна / П. Андерсон ; [пер. с англ. А. Апполонова, под ред. М. Маяцкого]. – Москва : Издательский дом "Территория будущего", 2011. – 201 с.

18. Андрущенко В. П. Історія соціальної філософії (Західноєвропейський контекст) / В. П. Андрущенко. – Київ : Тандем, 2000. – 406 с.

19. Апель Карл-Отто. Трансформация философии / Карл-Отто Апель ; [пер. с нем. В. Куренной, Б. Скуратов]. – Москва : Логос, 2001. – 344 с.

20. Арендт Г. Становище людини / Г. Арендт ; [пер. з англ. М. Зубрицької]. – Львів : Центр гуманітарних досліджень Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка, 1999. – 254 с.

21. Аристотель. Метафизика // Аристотель. Соч. в 4-х т. Т. 1. – Москва : Мысль, 1975. – 550 с.

22. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман ; [пер. с англ. М. Л. Коробочкиной]. – Москва : Весь Мир, 2004. – 188 с.

23. Бек У. Что такое глобализация? / У. Бек ; [пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника ; общ. ред. и послесл. А. Филлипова]. – Москва : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.

24. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек ; [пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой ; послесл. А. Филлипова]. – Москва : Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.

25. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман ; [пер. и вступление Е. Д. Руткевич]. – Москва : Медиум, 1995. – 323 с.
26. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр ; пер. с фр., послесл. и примеч. Е. А. Самарской. – Москва : Республика ; Культурная революция, 2006. – 269 с.
27. Бурдье П. Практический смысл / П. Бурдье ; [пер. с фр. А. Т. Бикбов, К. Д. Вознесенская, С. Н. Зенкин и др.] ; отв. ред. пер. и послесл. Н. А. Шматко. – Санкт-Петербург : Алетейя, 2001. – 562 с.
28. Бэкон Ф. Новый Органон / Ф. Бэкон // Соч. в 2-х т. – Т. 2. – Москва : Мысль, 1972. – 582 с.
29. Валлерстайн И. Конец знакомого мира : Социология XXI века / И. Валлерстайн ; пер. с англ. ; под ред. В. Л. Иноземцева. – Москва : Логос, 2003. – 368 с.
30. Витгенштейн Л. Философские исследования / Л. Витгенштейн // Философские работы. – Ч. 1. – Москва : Гнозис, 1994. – С. 75–321.
31. Гегель Г. В. Ф. Философия духа / Г. В. Ф. Гегель // Энциклопедия философских наук : В 3 т. / отв. ред. Е. П. Ситковский. – Т. 3. – Москва : Мысль, 1977. – 472 с.
32. Гейзінга Й. Homo Ludens / Й. Гейзінга пер. з англ. – Київ : Основи, 1994. – 250 с.
33. Гидденс Э. Последствия современности / Э. Гидденс ; [пер. с англ. Г. Ольховикова, Д. Кибальчича]. – Москва : Праксис, 2011. – 352 с.
34. Горц А. Нематериальное. Знание, стоимость и капитал / А. Горц ; [пер. с фр. и нем. М. М. Сокольской] ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – Москва : Изд. дом Гос. ун-та – ВШЭ, 2010. – 208 с.
35. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках и другие философские работы / Р. Декарт ; [пер. с лат. и фр.]. – Москва : Академический проект, 2011. – 335 с.
36. Делез Ж. Логика смысла / Ж. Делез ; [пер. с фр. Я. И. Свирского]. – Москва : Академия, 1995. – 298 с.
37. Делез Ж. Что такое философия? / Ж. Делез, Ф. Гваттари ; [пер. с фр. и послесл. С. Н. Зенкина]. – Москва : Ин-т экспериментальной социологии ; Санкт-Петербург : Алетейя, 1998. – 288 с.

38. Деррида Ж. Призраки Маркса. Государство долга, работа скорби и новый интернационал / Ж. Деррида ; [пер. с франц. Б. Скуратова] ; под общ. ред. Д. Новикова. – Москва : Logos-altera, 2006. – 256 с.
39. Жижек С. Дражливий суб'єкт : відсутній центр політичної онтології / С. Жижек ; пер. з англ. Р. Й. Димерець. – Київ : ППС, 2008. – 510 с.
40. Зиновьев А. А. На пути к сверхобществу / А. А. Зиновьев. – Москва : Центрполиграф, 2000. – 638 с.
41. Кант И. Критика способности суждения / И. Кант. – Москва : Искусство, 1994. – 365 с.
42. Кассирер Э. Философия символических форм. Т. I : Язык / Э. Кассирер ; [пер. с нем. С. А. Ромашко]. – Москва : Академический Проект, 2011. – 271 с.
43. Кассирер Э. Философия символических форм. Т. II : Мифологическое мышление / Э. Кассирер ; [пер. с нем. С. А. Ромашко]. – Москва : Академический Проект, 2011. – 279 с.
44. Кассирер Э. Философия символических форм. Т. III : Феноменология познания / Э. Кассирер ; [пер. с нем. А. М. Руткевича]. – Москва : Академический Проект, 2011. – 398 с.
45. Крымский С. Б. Философия как путь человечности и надежды. / С. Б. Крымский. – Киев : Курс, 2000. – 362 с.
46. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун ; [пер. с англ.] – Москва : Прогресс, 1977. – 300 с.
47. Лакатос И. Избранные произведения по философии и методологии науки / И. Лакатос ; [пер. с англ. И. Н. Веселовского, А. А. Никифорова, В. Н. Поруса]. – Москва : Академический Проект, 2008. – 475 с.
48. Лебедев С. А. Философия науки : Терминологический словарь / С. А. Лебедев. – Москва : Академический Проект, 2011. – 269 с.
49. Лебедев С. А. Философия науки : краткая энциклопедия (основные направления, концепции, категории) / С. А. Лебедев. – Москва : Академический Проект, 2008. – 692 с.
50. Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая / В. А. Лекторский. – Москва : Эдиториал УРСС, 2001. – 256 с.
51. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар ; [пер. с фр. Н. А. Шматко]. – Москва : Ин-т эксперимент. социологии ; Санкт-Петербург : Алетейя, 1998. – 160 с.
52. Луман Н. Общество как социальная система / Н. Луман ; [пер. с нем.]. – Москва : Логос, 2004. – 232 с.

53. Маклюэн М. Галактика Гуттенберга / М. Маклюэн ; пер. с англ. – Москва : Академический проект, 2005. – 496 с.
54. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года и другие ранние философские работы / К. Маркс. – Москва : Академический Проект, 2010. – 775 с.
55. Микешина Л. А. Философия науки : Общие проблемы познания. Методология естественных и гуманитарных наук : хрестоматия / отв. ред., сост. Микешина Л. А.; науч. ред. Щедрина Г. Г. – Москва : Прогресс-Традиция, 2005. – 992 с.
56. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? / Х. Ортега-и-Гассет ; [отв. ред. М. А. Киссель]. – Москва : Наука, 1991. – 408 с.
57. Парсонс Т. О социальных системах / Т. Парсонс ; под ред. В. Ф. Чесноковой и С. А. Белановского ; [пер. с англ.]. – Москва : Академический проект, 2002. – 832 с.
58. Поппер К. Логика и рост научного познания / К. Поппер ; [пер. с англ.]. – Москва : Прогресс, 1983. – 606 с.
59. Пролеев С. В. Метафізика влади : [монографія] / С. В. Пролеев. – Київ : Наукова думка, 2005. – 324 с.
60. Рассел Б. Человеческое познание : его сфера и границы / Б. Рассел ; [пер. с англ.]. – Москва : Терра – Книжный клуб ; Республика, 2000. – 464 с.
61. Рикёр П. Конфликт интерпретаций / П. Рикер ; [пер. с фр., вступ. ст. и комментарии И. С. Вдовиной]. – Москва : Академический Проект, 2008. – 695 с.
62. Современный философский словарь / под общ. ред. В. Е. Кемерова. – [3-е изд., испр. и доп.]. – Москва : Академический проект, 2004. – 864 с.
63. Спиноза Б. Богословско-политический трактат / Б. Спиноза ; пер. с лат. М. Лопаткина. – Минск : Литература, 1998. – 527 с.
64. Степин В. С. История и философия науки : учебник для аспирантов и соискателей ученой степени кандидата наук / В. С. Степин. – Москва : Академический Проект, 2011. – 423 с.
65. Фуко М. Герменевтика субъекта. Курс лекций, прочитанных в Колледже де Франс в 1981–1982 гг. / М. Фуко ; [пер. с фр.]. – Санкт-Петербург : Наука, 2007. – 677 с.
66. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее : Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма ; пер. з англ. – Москва : АСТ; ЛЮКС, 2004. – 349 с.

67. Хабермас Ю. Проблема легитимации позднего капитализма / Ю. Хабермас ; [пер. с нем. Л. В. Воропай, общ. ред. и вступ. ст. О. В. Кильдюшова]. – Москва : Праксис, 2010. – 264 с.
68. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Ю. Хабермас ; пер. с нем. – Москва : Весь Мир, 2003. – 416 с.
69. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Биbihина]. – Москва : Ad marginem, 1997. – 452 с.
70. Хофмайстер Х. Что значит мыслить философски / Х. Хофмайстер [пер. с нем. ; отв. ред. А. Б. Рукавишников, Д. Н. Разеев]. – Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2006. – 448 с.
71. Чешко В. Ф. Стабильная адаптивная стратегия Homo sapiens. Биополитические альтернативы. Проблема Бога : [монография] / В. Ф. Чешко. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2012. – 596 с.
72. Шюц А. Методология социальных наук // Шюц. А. Избранное : Мир, светящийся смыслом / А. Шюц ; пер. с англ. и нем. – Москва : РОССПЭН, 2004. – 1056 с.
73. Юм Д. Трактат о человеческой природе, или попытка применить основанный на опыте метод рассуждения к моральным предметам / Д. Юм ; пер. с англ. С. И. Церетели // Д. Юм. Сочинения : в 2-х т. – [2-е изд., доп. и испр.]. – Москва : Мысль, 1996. – Т. 2. – 799 с.
74. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс ; пер. с нем. – Москва : Политиздат, 1991. – 526 с.

6.3. Інформаційні ресурси

75. Бібліотека ім. В. Вернадського. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
76. Інститут філософії ім. Г. Сковороди. – Режим доступу : <http://www.filosof.com.ua>.
77. Найвидатніші філософи світу та України. – Режим доступу : <http://philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>.
78. Справочные материалы, учебники, хрестоматии, энциклопедии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philosophy.ru/edu/ref/ref.html>.
79. Тексты Философия XX–XXI вв. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.oba.wallst.ru/library/tema/sc/filos/for/xx_age.htm.
80. Философия без границ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://platona.net>.

Зміст

Вступ.....	3
1. Самостійна робота аспірантів	4
2. Рекомендації щодо засобів реалізації завдань самостійної роботи	6
3. Контрольні запитання для самодіагностики	17
3.1. Тестові завдання.....	17
3.2. Ситуативні завдання.....	24
4. Індивідуально-консультативна робота	27
5. Критерії оцінки результатів самостійної роботи (есе).....	27
6. Рекомендована література.....	31
6.1. Основна	31
6.2. Додаткова	32
6.3. Інформаційні ресурси	36

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи здобувачів
третього (освітньо-наукового) ступеня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Чешко** Валентин Федорович

Відповідальний за видання *О. М. Кузь*

Редактор *О. І. Черненко*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2018 р. Поз. № 44 ЕВ. Обсяг 38 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*